

передбачений ч. 1 ст. 113 КК України, є закінченим, якщо відбулась спроба шляхом такого втручання зашкодити діяльності об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення.

Таким чином, у цьому випадку має місце ідеальна сукупність кримінальних правопорушень. Якщо особа здійснила несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж з метою пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, такі дії кваліфікуються за відповідними частинами ст.ст. 113 та 361 КК України, а у разі наявності необхідних ознак – і за відповідною частиною ст. 361-1 «Створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут» КК України.

1. Кібервійна рф проти України: як працюють російські хакери та воюють українські кібервійська. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/kibervijna-rf-proti-ukrayini-yak-voyuut-ukrayinski-kibervijska>.

2. Федоров про кібервійну з РФ: ми перейшли до «впевненого наступу». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kibervijna-fedorov/31730708.html>.

3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

6. Кримінальна справа № 711/607/23. Архів Придніпровського районного суду м. Черкаси. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108895380>.

7. Кібератаки, артилерія, пропаганда. Загальний огляд вимірів російської агресії. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/kiberataki-artileriya-propaganda-zagalnii-oglyad-vimiriv-rosiiskoyi-agresiyi>.

УДК 343.32

DOI: 10.31733/17-03-2023-307-309

Лілія БОБРІШОВА

завідувач відділення забезпечення
якості освітньої діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Національна безпека – один з фундаментальних елементів існування не тільки держави, але і всієї нації, тому надійний захист цієї соціальної цінності – життєво важлива справа для всього українського народу.

Виняткова важливість національної безпеки знаходить своє відображення і в Конституції України [1]. Зокрема, такі основоположні права людини, як право на конфіденційність приватного життя (ст. 32), право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів (ст. 36), право на мирні зібрання та мітинги (ст. 39), право на страйк (ст. 44) тощо можуть бути обмежені в інтересах національної безпеки [11, с. 192].

Сутність категорії «національна безпека України» розкривається у Законі України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України». Так, під нею розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [8].

З викладеного слідує, що національна безпека передбачає захищеність самого устрою українського суспільства [9, с. 403]. Відтак, посягання на національну безпеку несе високий

ступінь суспільної небезпеки, що загрожує як окремому громадянину, так і суспільству та державі в цілому.

Варто зазначити, що дефініція національної безпеки передбачає невичерпний перелік національних інтересів під якими, у свою чергу, розуміються життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [8].

Отже, система національної безпеки – складна поліарна структура до складу якої входять ряд елементів (при цьому, відповідно до положень згаданого законодавчого акта її складовими є також інформаційна, державна, воєнна безпеки тощо) [10, с. 163].

З огляду на виняткову важливість національної безпеки законодавець змушений вживати комплекс заходів, спрямованих на її охорону. Серед них і кримінально-правове забезпечення національної безпеки.

Більшість кримінальних правопорушень, що посягають на воєнну безпеку, включені законодавцем до розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Злочини проти основ національної безпеки». Станом на сьогоднішній день розділ I Особливої частини закону про кримінальну відповідальність диференційовано на 11 статей: ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», ст. 110-2 «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України», ст. 111 «Державна зрада», ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору», ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ст. 113 «Диверсія», ст. 114 «Шпигунство», ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань», ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану» [2].

Варто зазначити, що останнім часом спостерігається негативна динаміка поширення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Так, у 2018 р. зареєстровано 428 злочинів даного виду (з них у 152 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру), у 2019 р. – 379 (з них у 127 злочинах особам вручено повідомлення про підозру), у 2020 р. – 414 (у 122 з них особам вручено повідомлення про підозру); у 2021р. – 520 кримінальних правопорушень (у 157 з них особам вручено повідомлення про підозру); у 2022 р. – 17422 кримінальних правопорушення (з них у 2158 особам вручено повідомлення про підозру) [7].

Таким чином, кількість кримінальних правопорушень даного виду на території України неспинно зростає з 2019 р. Крім того, лише за останній рік (з 2021 по 2022) кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки збільшилась на 97%. Зазначена негативна динаміка прямо пов'язана з тим, що у лютому 2022 р. російська федерація під видом «навчань» стягнула свої окупаційні війська до кордонів України та розгорнула повномасштабну війну проти нашої держави. Як наслідок, саме національна безпека стала «основною мішенню» російсько-терористичних військ, які прагнуть знищити українську державність та асимілювати український народ.

Для оперативного реагування на черговий спалах російської військової агресії законодавець прийняв ряд документів, спрямованих на модернізацію розділу I Особливої частини КК України: Закон України від 03.03.2022 № 2113-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» [4], яким були внесені зміни до ст.ст. 111 та 113 КК України, Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [3], на підставі якого до названого розділу включено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», Закон України від 14.04.2022 № 2198-IX «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» [5], на підставі якого до згаданого розділу I Особливої частини КК включено ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору» та Закон України від 01.04.2022

№ 2178-IX «Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації» [6], на підставі якого були внесені зміни до ст. 114-2 КК України.

Без сумніву, внесення відповідних змін – необхідний крок законодавця в умовах війни, яку розпочала держава-терорист проти України. Водночас, оперативність у прийнятті згаданих рішень призвела до того, що нові редакції названих норм містять окремі дискусійні положення, які потребують ретельного аналізу та корегування (наприклад, назва розділу I Особливої частини КК України є не коректною, адже ця структурна частина закону про кримінальну відповідальність відтепер включає і кримінальні проступки; численні складнощі у розмежуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 111-111-2 КК України тощо).

При цьому, з урахуванням нових обставин в яких опинилась Україна, вельми важливим є аналіз не тільки нових або модернізованих норм, але і положень статей, які з початком повномасштабної війни не зазнали змін. Наприклад, ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканість України». Саме дане кримінальне правопорушення є найбільш поширеним серед злочинів проти основ національної безпеки – 10487 зареєстрованих випадків у 2022 р. (60 % із загальної кількості вчинених злочинів та кримінальних проступків проти основ національної безпеки), проте лише у 179 з них (менше 2 %) особам вручено повідомлення про підозру. Причини відповідної диспропорції, переконані, також мають бути ретельно проаналізовані [7].

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок про те, що національна безпека – важлива соціальна цінність, поставлена під охорону закону про кримінальну відповідальність. З початком повномасштабної війни, яку сусідня держава підступно розпочала проти України, кількість випадків вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки зростає більше ніж у 33 рази. Шокуюча динаміка поширення вказаної групи кримінальних правопорушень та недосконалість чинної редакції ст.ст. 109-1142 КК України потребує проведення ретельного аналізу відповідних норм та внесення ряду змін до розділу I Особливої частини КК України.

Перспективним напрямком подальших наукових пошуків вважаємо дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак ст.ст. 109-1142 закону про кримінальну відповідальність.

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12>.

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2113-IX. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#n7>.

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки: Закон України від 14.04.2022 р. № 2198-IX. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>.

6. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації: Закон України від 01.04.2022 р. № 2178-IX. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#n5>.

7. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. База даних «Законодавство України» – Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

8. Шаблістий В. В. Окремі питання кримінально-правового забезпечення воєнної безпеки людини та безпеки військової служби. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 400-406.

9. Шевченко С. І. Особливості взаємодії Національної поліції з громадськістю в процесі забезпечення публічного порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6 (2). С. 162-166.

10. Юнін О. С. Деякі особливості судового захисту прав людини при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 191-197.